

ROMAIN ROLLAND

**VIATA LUI
BEETHOVEN**

În românește de Ovidiu Constantinescu

GRAFOART

CUPRINS

Prefața lui Romain Rolland din 1903.....	7
Prefața lui Romain Rolland din 1927.....	11
Viața lui Beethoven	15
Texte	75
Scrisori	83
Din cugetările lui Beethoven	109
Bibliografie	117

VIAȚA LUI BEETHOVEN

„Binele să-l faci oricând,
Libertatea mai presus de-orice iubește-o
Și un tron chiar dac-ai stăpâni,
Adevărul niciodată nu-l trăda.”⁸

BEETHOVEN

(Filă de album, 1792)

Era scund și îndesat, cu grumazul vânjos, croit ca un atlet. Avea fața lată, cărămie, doar spre sfârșitul vieții gălbejită, bolnăvicioasă, mai ales iarna, când stătea închis în casă, departe de câmpii. O frunte boltită, cu protuberanțe. Un păr negru tăciune, grozav de des, în care se părea că nu intrase niciodată pieptănul, și zbârlit tot, semănând cu „șerpii Meduzei”⁹. Ochii îi ardeau, mistuiți de o forță extraordinară, lucru pe care l-au remarcat toți cei ce l-au cunoscut; cei mai mulți însă se înșală în privința culorii lor. Cum flacăra lor dogoritoare lumina un chip oacheș, tragic, mai toată lumea i-a văzut negri: nu erau însă negri, ci de un cenușiu albăstrui¹⁰. Mici,

⁸ „Wohltuen, wo man kann,/ Freiheit über alles lieben, / Wahrheit nie, auch sogar am / Throne nicht verleugnen.”

⁹ J. Russel (1822). – Karl Czerny, copil, văzându-l în 1801 cu o barbă de câteva zile și o coamă sălbatecă, îmbrăcat cu surtuc și pantaloni din păr de capră, a crezut că-i Robinson Crusoe (n.a.)

¹⁰ După cum a observat pictorul Kloeber, care i-a făcut portretul în preajma anului 1818 (n.a.)

anume Breuning, de care a rămas pururea atașat. Drăgălașa „Lorchen”, Eleonora von Breuning, era cu doi ani mai mică decât el. Beethoven era profesorul ei de muzică, iar ea îl iniția în tainele poeziei. Eleonora a fost prietena lui din copilărie; și cine știe dacă între ei nu se va fi înfiripat un simțământ destul de duios. Mai târziu fata s-a măritat cu doctorul Wegeler, unul dintre cei mai buni amici ai lui Beethoven; și până în ultima clipă legăturile dintre ei s-au aflat sub semnul unei pașnice prietenii, pentru care stau mărturie scrisorile sincere și pline de demnitate ale lui Wegeler și Eleonorei, ca și acelea din partea bătrânului și credinciosului prieten (*alter treuer Freund*) către bunul și dragul Wegeler (*guter lieber Wegeler*). Simțăminte cu atât mai emoționante cu cât anii au trecut peste toți trei fără să le ofilească tinerețea inimii¹⁶.

Oricât de necăjită i-a fost copilăria, Beethoven a păstrat amintiri duioase și pline de melancolie legate de vremea aceea și de locurile unde a copilărit. Silit să plece din Bonn și să-și petreacă aproape tot restul vieții la Viena, în inima frivolă a marelui oraș și în tristele lui periferii, Beethoven n-a putut niciodată să uite valea Rinului și fluviul larg, măreț, cu aerul lui părintesc, *unser Vater Rhein*, „tatăl nostru Rinul”, cum

¹⁶ În textele de la finele volumului, reproducem câteva din aceste scrisori. Beethoven a găsit, de asemenea, un prieten și un îndrumător în persoana valorosului Christian-Gottlob Neeffe, maestrul său, om de o mare noblețe sufletească și de o vastă inteligență artistică, însușiri ce au avut o egală influență asupra sa (n.a.)

1789, urmând cursurile de literatură germană ținute de vestitul Euloge Schneider – care va avea mai apoi atribuțiile de acuzator public în ținutul Rinului de jos. Când a sosit la Bonn vestea căderii Bastiliei, Schneider a citit de pe catedră un înflăcărat poem, care a stârnit entuziasmul studenților¹⁸. Un an mai târziu a scos de sub teasc o culegere de poezii revoluționare¹⁹. Pe lista celor ce au subscris pentru publicarea acestui volum figurează și numele lui „Beethoven, Hofmusikus”²⁰, precum și al familiei Breuning²¹.

În noiembrie 1792 se desparte de Bonn, tocmai în momentul când războiul bătea la porțile orașului. Pleca să se statornicească la Viena, metropola muzicală a Germaniei²². Pe drum s-a

¹⁸ Poemul începea așa: „Lanțurile despotismului sunt sfărâmate... O, fericit popor!”... *Ein freier Mann ist der Franzos...*” * (n.a.) * *Ein freier Mann ist der Franzos...*— Om liber e francezul... (n. tr.)

¹⁹ Iată o mostră: „A disprețui fanatismul, a frânge sceptrul neghiobieii, a lupta pentru drepturile omenirii... sunt lucruri pe care nicio slugă domnească nu poate să le facă. Pentru asta trebuie să ai sufletul slobod, să iubești mai curând moartea decât lingușirea, sărăcia lucie decât slugărnicia. Află, deci, că sufletul meu nu va fi mai prejos” (n.a.)

²⁰ Hofmusikus — muzician al curții (n. tr.)

²¹ Vezi Karl Nef: *Beethovens Beziehungen zur Politik* (Sonntagsblatt der Basler Nachrichten nr. 26, 27, 28 din 1, 8 și 15 iulie 1923) (n.a.)

²² Fusesese și mai înainte acolo, într-o scurtă călătorie în primăvara lui 1787. Atunci îl întâlnise și pe Mozart care, pare-se, nu i-a dat prea multă atenție. Cu Haydn, pe care l-a cunoscut la Bonn în decembrie 1790, a luat câteva lecții, așa cum a luat, de altfel, și cu Albrechtsberger și cu Salieri (n.a.)

s-o ascundă și, cuprins de disperare, o împărtășește unor prieteni: doctorului Wegeler și pastorului Amenda.

„Scumpul, bunul meu Amenda... de câte ori am dorit să fii lângă mine! Prietenul tău Beethoven este nefericit cum nu se mai poate. Află că tot ce aveam eu mai prețios, auzul, a slăbit mult. Încă de pe vremea când eram împreună am simțit unele simptome, dar am căutat să le ascund; de atunci mi-a mers tot mai prost... Mă voi lecuși oare vreodată? Trag nădejde, bineînțeles; e destul de dificil, fiindcă, dintre toate bolile, aceasta se vindecă cel mai greu. Ce viață amărâtă sunt silit să duc, să ocolesc tot ce mi-e mai drag, și asta într-o lume atât de păcătoasă, de egoistă!... Amară e resemnarea în care sunt nevoit să-mi caut un refugiu! Fără îndoială că mi-am pus în gând să mă ridic deasupra tuturor acestor necazuri, dar o să pot oare?”...²⁷

Iar lui Wegeler: „...Aș putea spune că viața pe care o duc e sinistă. De doi ani înapoi evit să ies în lume, deoarece îți închipui că nu le pot spune oamenilor: «Sunt surd». Dacă aș fi avut altă meserie, încă ar mai fi mers; dar, cu meseria mea, sunt într-o situație îngrozitoare. Ce-ar zice dușmanii mei – și știi că am destui – dacă ar afla !... La teatru, trebuie să-mi caut un loc chiar lângă scenă, ca să înțeleg ce spun actorii. Dacă stau ceva mai departe, nu aud deloc sunetele înalte, fie că-i vorba de instrumente sau de

²⁷ Nohl, *Scrisorile lui Beethoven*, XIII (n.a.)

adolescent ce zâmbește visurilor sale. E plină de voie bună, e galeșă, simți mijind în ea dorința și speranța de a plăcea. În anumite pasaje, însă, în introducere, de pildă, pe alocuri în clarobscurul posac al bașilor, în fantastul *scherzo*, întrezărești pe chipul tânăr — și cu câtă emoție! — o scânteiere din privirea geniului de mai târziu. Parcă vezi ochii lui *Bambino* din tablourile lui Botticelli reprezentând *Sfânta familie*, ochii pruncului în care ai impresia că poți desluși tragedia lui viitoare.

Și ca și cum suferințele-i trupești n-ar fi fost de ajuns, mai veneau să se adauge și altfel de frământări. Wegeler spune că întotdeauna, de când îl cunoștea el pe Beethoven, compozitorul a fost bântuit de câte o pasiune mistuitoare. Dragostele lui par să fi fost, îndeobște, de o mare puritate. Pasiunea n-are nimic de-a face cu plăcerea.. Faptul că în zilele noastre sunt confundate una cu alta nu dovedește decât că majoritatea oamenilor nu știu ce înseamnă o pasiune sau că este vorba de un fenomen extrem de rar. Beethoven avea ceva de puritan în structura lui sufletească; convorbirile sau chiar gândurile deșuchate îl scârbeau; avea ideile lui de neclintit în privința dragostei, care pentru el era ceva sfânt. Se spune că nu putea să-i ierte lui Mozart faptul că scrisese un *Don Juan*, pângărindu-și astfel geniul. Schindler, prieten intim al său, afirmă că „toată viața a fost de o pudoare feciorelnică, fără a fi avut nicicând să-și reproșeze vreo slăbiciune”. Un asemenea om era făcut să fie înșelat și să devină

Simfonia a doua, care datează din 1803, reflectă și mai puternic iubirea-i tinerească; simți totodată că voința sa este vădit biruitoare. O forță năprasnică mătură toate gândurile triste. Clocotitoare, viața se avântă în *finale*. Beethoven vrea să fie fericit; nu mai poate să creadă că suferințele lui sunt fără leac; vrea să se tămăduiască, să iubească, inima sa e doldora de speranță³⁴.

În multe din aceste lucrări te surprinde vigoarea și prezența insistentă a ritmurilor de marș și de luptă. Asta se simte îndeosebi în *allegro* și *finale* din *Simfonia a doua* și încă și mai mult în prima parte, pătrunsă de un măreț suflu eroic, a *Sonatei* dedicate țarului Alexandru. Caracterul războinic propriu acestei muzici amintește de vremurile când a fost zămislită. Revoluția pătrundea în Viena. Beethoven era cucerit de ea. „Îi plăcea să discute în intimitate, scrie cavalerul de Seyfried, evenimentele politice, pe care știa să le judece cu o rară inteligență, cu un ochi limpede și sigur”. Toate simpatiile lui se îndreptau spre ideile revoluționare. „Prețuia principiile republicane”, scrie Schindler, prietenul care l-a cunoscut cel mai bine în ultima perioadă a vieții sale. „Era adept al libertății nelimitate și al independenței

³⁴ Miniatura făcută de Hornemann în 1802 îl înfățișează pe Beethoven cu favoriți, cu o pieptănătură „à la Titus” — așa cum era moda pe atunci —, cu aerul fatal al unui erou byronian, purtând însă pe chip pecetea unei voințe napoleoniene, care nu cedează niciodată (n.a.)

de seamă în marile suflete singuratice, ale căror impresii nu sânt adumbrite de contactul cu realitatea. Chipul lui Beethoven, așa cum se desprinde din ele, e îmbujorat de văpăile acestor războaie epice. Le întâlnim peste tot, oglindite poate chiar fără ca el să-și dea seama, în toate operele din această perioadă: în vijelioasa *Uvertură la Coriolan* (1807), în *Cvartetul al patrulea*, op. 18, a cărui primă parte este strâns înrudită cu această uvertură; în *Sonata Appassionata*, op. 57 (1804), despre care Bismarck spunea: „Dacă aş asculta-o cât mai des, aş fi pururea un om neînfricat”³⁶; în partitura *Egmont*; chiar și în concertele sale pentru pian, de pildă în *Concertul în mi bemol*, op. 73 (1809), în care vezi defilând coloane de soldați, concert a cărui virtuozitate însăși are ceva eroic. De ce să ne mirăm? Dacă în momentul în care compunea *Marșul funebru la moartea unui erou* (din sonata op. 26), Beethoven încă nu știa că eroul cel mai vrednic de a fi cântat de el, acela care avea mult mai multe asemănări decât Bonaparte cu modelul *Eroicei* – Hoche³⁷ – tocmai își găsisse sfârșitul pe

³⁶ Robert de Keudell, fost ambasador al Germaniei la Roma: *Bismark și familia lui*, 1901, traducere franceză de E. B. Lang. Robert de Keudell a cântat această sonată în fața lui Bismark pe un pian dezacordat, la 30 Octombrie 1870, la Versailles. Ultima frază a lucrării, după spusele lui Bismark, cuprinde „frământările și suspinele unei vieți întregi”. Beethoven era compozitorul lui preferat, lucru pe care l-a declarat adesea: „muzica lui Beethoven este benefică pentru nervii mei” (n.a.)

³⁷ *Lazare Hoche* (1768— 1797) — unul din cei mai însemnați generali francezi din epoca Revoluției (n. tr).

erau îndeobște cunoscute și apreciate”⁴². Același spirit conciliant, rod al dragostei, se manifestă și în purtarea sa ca și în felul cum trăia. Ignaz von Seyfried și Grillparzer îl arată ca pe un om plin de viață și de voie bună, vesel, spiritual, curtenitor în societate, răbdător cu inșii plictisitori, îngrijit îmbrăcat: amăgirea lor e atât de mare, încât nici nu observă că e surd; amândoi afirmă că e sănătos tun, doar atât că are vederea cam slabă⁴³. Aceeași impresie se desprinde și din portretul de o eleganță romantică, poate cam prea afectată, pe care i l-a făcut în vremea aceea Maehler. Beethoven vrea să placă și știe că place. Leul e îndrăgostit: își vâra ghearele în teacă. Îndărătul zbenguieilor, îndărătul fanteziilor și chiar al duioșiei ce învăluie *Simfonia în si bemol* simți mocnind o cumplită forță, o fire capricioasă, izbucniri furtunoase.

Tihna asta adâncă nu era sortită să dureze prea mult; totuși, înrâurirea binefăcătoare a dragostei va stăruia până în 1810. Nu încapă îndoială că ea l-a ajutat pe Beethoven să ajungă la acea stăpânire de sine mulțumită căreia geniul său a zămislit cele mai

⁴² Nohl, *Viața lui Beethoven* (n. a)

⁴³ Beethoven era miop. După părerea lui Ignaz von Seyfried, slăbiciunea vederii lui ar fi fost o consecință a faptului că suferise de variolă și că de aceea fusese nevoit, încă de tânăr, să poarte ochelari. Miopia explică în parte expresia răătăcită pe care o aveau ochii săi. În scrisorile din perioada 1823—1824 se plânge deseori din pricina ochilor care-l necăjesc. Vezi articolele lui Christian Kalischer *Beethovens Augen und Augenleiden* (Die Musik, 15 martie — 1 aprilie 1902) (n.a.)

Niciodată! Niciodată! O, doamne! de ce doi oameni care se iubesc trebuie să stea despărțiți? Și totuși viața mea, așa cum e acum, este o viață amărâtă. Dragostea ta a făcut din mine cel mai fericit și, în același timp, și cel mai nenorocit dintre oameni... Fii liniștită... fii liniștită – și iubește-mă! Astăzi – ieri – ce năzuințe înfocate, ce de lacrimi pentru tine! – tu – tu – viața mea – tu care ești totul! – Adio! – o! iubește-mă mereu, – nu disprețui niciodată inima dragului tău L. – Pururi al tău – pururi a mea – pururi ai noștri”⁴⁷.

Ce pricină ascunsă a zădărnicit fericirea acestor două ființe ce se iubeau? Averea, poate, sau deosebirea de rang social. Poate că Beethoven se va fi răzvrătit împotriva așteptării prea îndelungate ce-i fusese impusă ca și împotriva obligației umiltoare de a-și păstra dragostea sub pecetea tainei.

Poate că, impulsiv, bolnav și mizantrop cum era, o făcea adeseori să sufere, fără voia lui, pe femeia iubită, spre marea lui disperare. Logodna a fost ruptă; și totuși, niciunul nu pare să fi uitat vreodată dragostea ce o închinase celuilalt. Până la ultima sa suflare (a murit tocmai în 1861), Therese de Brunswick l-a iubit pe Beethoven.

„De câte ori mă gândesc la ea – spunea Beethoven în 1816 – îmi bate inima la fel ca-n ziua când am văzut-o pentru prima oară.” În același an au fost compuse și cele șase cântece închinat*e iubitei din depărtare (an die ferne Geliebte)*, op. 98, atât de grave,

⁴⁷ Nohl, *Scrisorile lui Beethoven*, XV(n.a.)

Iubirea, deci, l-a părăsit. În 1810 e iarăși singur; între timp, însă, a dobândit gloria și, odată cu ea, sentimentul propriei sale forțe. Om în toată puterea vârstei, Beethoven lasă acum frâu liber temperamentului său impulsiv, sălbatic, fără să se mai sinchisească de nimic, fără să-i pese de ce spune lumea, de conveniențe, de părerile altora. Mai are vreun motiv să se teamă, ar mai avea ceva de cruțat? S-a mântuit și cu dragostea și cu ambiția. Forța lui e tot ce i-a mai rămas, bucuria de a o simți, necesitatea de a se folosi, ba chiar de-a abuza de ea. „Forța – ea este morala oamenilor care ies deasupra mulțimii!” A început să umble iarăși îmbrăcat alandala; atitudinea lui a devenit și mai liberă, și mai îndrăzneată ca odinioară. Știe că are dreptul să spună oricui adevărul în față, chiar și mărimilor timpului. „Singurul indiciu de superioritate pentru mine este bunătatea”, scrie el la 17 iulie 1812⁵⁰. Bettina Brentano, care l-a cunoscut atunci, spune că „nu există împărat sau rege care să aibă în asemenea măsură conștiința propriei sale forțe”. A fost pur și simplu fascinată de forța ce-o emana compozitorul: „Când l-am văzut prima oară, îi scrie ea lui Goethe, tot universul parcă a dispărut în clipa aceea; Beethoven m-a făcut să uit lumea întreagă și chiar și pe tine, o, Goethe... Nu cred că mă înșel afirmând că omul ăsta a depășit cu mult civilizația modernă”.

⁵⁰ „Inima este pârgăhia a tot ce e măreț” (Dintr-o scrisoare către Giannatasio del Rio — Nohl, CLXXX) (n.a.)